

Az évadzáró zenés darab szinte szokásos pont a József Attila Színház műsorának végén. Ezúttal is ennek kell tekintelnünk Sardou darabjának, a *Szókimondó* asszonyságnak zenés változatát: *Szókimondó Katát*.

„Valóban hagyományai vannak nálunk annak, hogy az évadot zenés darab-bal zárjuk. Ez a mostani kielégíti egyfelől az igényes szöveggönyv iránti igényeket, másfelől kihasználja a látványos színpadi lehetőségeket” - zárja az elmúlt évad értékelését Fodor Imre igazgató. De már továbbfűzzük a szót, s a szeptemberi évadkezdésről beszélünk. Derűsen nyugtázzuk a minduntalan megismételt kijelentését: „A műsor megtervezésének alapelvei nem változtak.”

Vagyis: új magyar dráma bemutatására kerül sor még az évad első felében. Benedek Katalin *Alattunk a város* című drámája lesz ez. Könnyedebb hangvételű klasszikus bemutató Szigligeti *Liliomfi*ja, melyet a színház legfiatalabbjaival kívánunk eljátszatni. Egy kevésbé ismert Gorkij-dráma bemutatóját is tervezzük, a Magyarországon még csak egyszer bemutatott *Az utolsó nemzedéket*, valamint Dürrenmatt-tól a *János királyt*. Külföldi komédia Brooke-Bannerman vidám darabja, a jelszószerű címmel is vonzó: *Ne ingereld a nőket!* Az évad végére új zenés vígjátékot adnak.

A jövő év műsortervének birtokában még nehéz jóslásokba bocsátkozni, annyi azonban kétségtelen, hogy vonzóan alakulnak az előfeltételek: Szilágyi Tibor és Maros Gábor, illetve Bánsági Ildikó és Borbás Gabriella lesznek a színház új tagjai. Újra állandó jelmez- és díszlettervezőt szerződtetett a színház: Kemenes Fannit és Csinádi Istvánt.

A felsorolt tények együtt, s az a jó közérzet, melyet a színházból kilépve nyugtázhatunk, azt a hitet kelti, hogy bízhatunk Fortuna szeszélyes gyermekének tartós jelenlétében. A kritikusféle ezzel kapcsolatban úgy érzi magát, mint a Balzac-regények hitelezői: bukást orrontva évekre visszamenőleg benyújtja számláját, de ha a siker finom parfümje lengi körül a vállalkozást: mélyen meghajol, s mindent boldogan előlegez.

LUX ALFRÉD

Az Irodalmi Színpad hármass programja: irodalom, színpad, közművelődés

Hármass programot vall magáénak az Irodalmi Színpad. Fóruma kíván lenni a magyar irodalomnak, otthona az előadóművészeknek és egyik végrehajtója a közművelődési programnak. Hadd szóljunk most erről a hármass célkitűzésről öt ideai bemutató alapján: *Csokonai Vitéz Mihály ébresztése* (a költő születésének kétszáz éves évfordulója alkalmából); ugyancsak évforduló kapcsán a Bálint György emlékének szentelt est, valamint Kőszegi Ábelnek Radnóti utolsó heteiről szóló *Töredéke*, Szabó Lőrinc: *Tücsökzenéje*, valamint Szakonyi Károly: *A színház jegyében c. összeállítása* alapján.*

Talán nem indokolatlan, ha vizsgálódásunkat a közművelődésben vállalt szerep felől kezdjük, annál is inkább, mert az Irodalmi Színpad közönségének tetemes részét fiatalok - főleg diákok - alkotják. Ennél öröndetesebb jelenséget nehéz volna találni, s éppen ezért okain sem árt eltűnődnünk. Kétségtelen, hogy az Irodalmi Színpad tudatos közönség-szervezéséé a legfőbb érdem, de csupán egyoldalú szervezéssel korántsem lenne ilyen hatékony az eredmény. A másik irányból jövő agitáció - az iskoláé - ugyancsak dicséretes együttműködést bizonyít, de még e kettős összefogásnál is jelentősebb a fiatalok spontán érdeklődése. Középiskolásaink és egyetemistáink nemcsak elfogadták az Irodalmi Színpadot, hanem kicsit sajátjuknak is érzik. Még az élesebb bírálatok mögött is érezni azt a fajta ingerültséget, ami kizárólag családon belüli civódásokat kísér.

Semmiféleképpen sem lebecsülés, ha utalunk arra a „hézgapótló” szerepre, amelyet az Irodalmi Színpad ma betölt, sőt be is kell töltenie az ismeretterjesztésben. Divat manapság az ismeretterjesztésről mint valami eleve csökkentett nívóról beszélni, holott a közművelődés enélkül elképzelhetetlen program. S ha ez az ismeretterjesztés a művészetek művészi szintű produkciója is egyben - ez a legtöbb, ez a legnagyobb dicséret, ami

elhangozhat. Az oktatási reformok szükségyszerű vajúdása közben, az indokolt vagy kevésbé indokolt csökkentések következtében egyáltalán nem mindegy, hogy a művelődni vágyó ifjúsághoz eljussanak a magyar irodalom „tananyagon kívüli” részei. Érvényes ez bizony még Csokonai esetében is, hála a szerencsés rendezésnek, illetve válogatásnak, amely feladatának és Csokonai rangjának egyaránt adózva jócskán szélesítette a költőről adott iskolai lépet. Különösen érvényes ez a műsor első részére („Kedv! Remények! Lillák!”) és a befejező vidám komédiázásra a Dorottyában, ahol is a fiatal

Csokonai korú - színészek mindazokat az érzelmeket átmentették, amelyek Csokonait joggal szeretteték meg a XX. század ifjúságával. (Kevésbé volt szerencsés az életrajzi vonatkozású középső rész: „A perbefogott”, amely nem emelkedett túl egy önképzőköri jelenet színvonalán, iróniának bajosan nevezhető erőltetett szellemeskedéseivel.)

Ha már Csokonaival kapcsolatban is megemlíttük a hézagpótlást, mennyivel inkább érvényes ez Bálint György esetében! A művészi rangú és ihletésű publicisztikának, z árulásra képtelen írástudóknak ez ragyogó karaktere úgyszólván ismeretlen a mai fiatalság körében, nem feltétele az érettségnek (ha az érettségi vizsgát szó szerint értelmezzük). Nem a magam egyéni véleménye ez, úgy lestem el büfében, ruhatárban.

De hallottam itt mást is, amiben osztoznom kellett: az előadói nívó egyenlenségéről, modorosságokról, hibás artikulációról. Ennek az estnek kétségtelenül Bálint György volt a hőse, akinek a nevére felfigyelt a jobbára húsz év körüli közönség. S z nem kevés! Nagy kár, hogy a könyvkiadás nem biztosított újrainyomást az író kötetéből - lett volna rá igény. Ugyanúgy kár az is, hogy a Színpad mindössze két estet szentelt ennek a produkciónak.

Kőszegi Ábel dokumentumjátéka, a *Töredék* több volt, mint irodalom. A Bálint György-esten már felvillantott iszonyú kornak megrázó, sokkhatású továbbvetítés volt ez, szemtanúk szavaiból font történelmi lecke. Radnóti utolsó hetei elevenednek meg, ő maga itt is, akárcsak a bori lágerben - egy a sok közül, de mégis ő teszi irodalmivá ezt az egyszerűségében, tragikus letisztultságában olyannyira megrázó oratóriumot.

Mégis érződött valami bizonytalanság a dokumentumjáték pódiumra vitelében, noha a rendezés, akárcsak az előadó-

*A Majakovszkij-műsorral külön cikkben fogunk foglalkozni.

művészek, igyekeztek a legszemélyte-
nebbek maradni. A bizonytalanságot nem
lehetett tetten érni magában az elő-
adásban, s egyáltalán nem az itt-ott elő-
forduló szövegbeli akadozások vagy rossz
artikuláció jelentették. Inkább az a
kérdőjel, amely ennek a dokumentumjá-
téknak pódiumra állításában rejlett. Az az
érzésünk, hogy a *Töredék* igazában hang-
játék, ahol nem veszélyeztetni a szavak
hiteletét a legmértéktartóbb rendezői ko-
reográfia sem, amivel Léner Péter is élt.

Ami viszont mégis a pódium javára dönti
el a vitát, az újfent a nézőteret meg-töltő
fiatalok jelenléte, s ha úgy tetszik: tanítása,
megdöbbenése, sokkolása - egyszóval
nevelése.

Igen, az Irodalmi Színpad - akarva-
akaratlanul - pedagógiai intézménnyé is
vált, s ezt a szerepét vállalnia kell. Több ez
- mondanunk sem kell - annál a pedagógiai
funkciónál, amelyet eleve vállal minden
színház, sőt evidenciaként társul a
dráma művészetéhez.

Valamennyi produkció közül talán a
Tücsökzene nyújtotta a legkellemesebb
meglepetést. Nemcsak azért, mert Szabó

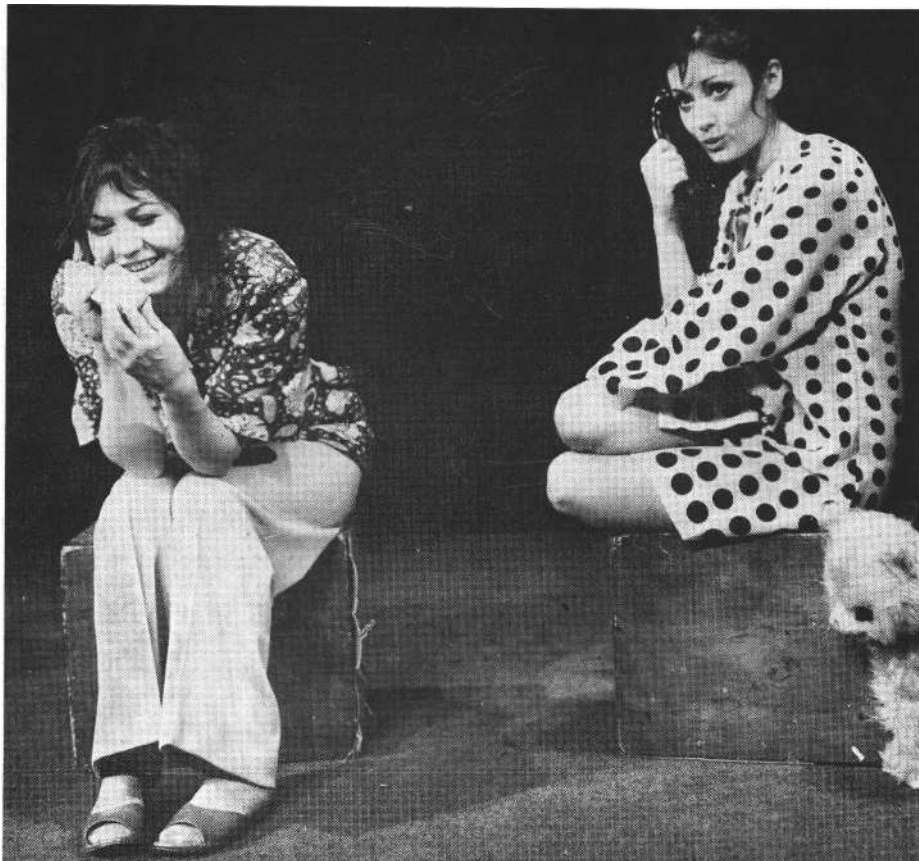
Lőrinc műsorra tűzésével a már annyiszor
emlegetett „hézagpótló” szerepét
erősítette, még csak azért sem, mert a
költő oeuvre-jéből a legalkalmasabbat
választotta - a *Tücsökzene* valóban telítve
van drámai erejű robbanásokkal, önéle-
rajzi ihletésű meditációkkal, lírába oldott
filozófiával -, hanem mindenekelőtt azért,
mert remek összhangot tudott teremteni
költő és előadás között. Selmeczi Elek
színpadra alkalmazásához olyan
megszólaltatót lehetett találni, mint a
kitűnő Bitskey Tibor, akinek egyetlen
hamis hangja sem volt. Hangjával a költő
szólt a pódiumról, meghozzá nagyon
szépen. Méltó partnere volt Győry
Franciska (felváltva szerepelvén az
ugyancsak magával ragadó Váradi Hédi-
vel). A harmadik szereplő (remek dolog
az is, hogy nem hígították az előadást
tömeges szereplőkkel) sajnos kevésbé
volt alkalmas a *Tücsökzene* lírájához.
Szabó Gyula nemcsak felesleges harsány-
sággal vett el sokat a ciklus hiteléből, ha-
nem lépten-nyomon érezette: egyénisé-
gétől mi sem áll távolabb, mint Szabó
Lőrinc megszólaltatása.

Fenntartásokkal kell szólnunk a rendező
Bozó László koncepciójáról is. Az
egyszerű, jelzésszerű díszleteket vetített
képekkel tarkította, jelzésszerű utalásokkal
az elhangzó szövegre; ami esetenként jó is
volt, hangulati töltésekkel gazdagított - de
mértéktartás helyett túlfeszített
illusztrációba torkollt. Szívesen láttuk a
nagy inspirátor, Babits képét vagy akár a
debreceni Nagytemplomot, viszont kis-
iskolás szemléltetésnek tűnt az elhangzó
sorok fény- és hangeffektusokkal történt
„magyarázatása”. (Távoli vonatfüttytől a
felkelő napon át a reményt sejtető zöld
színig vagy a rohamsisakos katonák tab-
lójáig.) S amikor három miniszoknyás
leányzó is átsétált a színen, éreztetvén a
költő lányokat bámuló lelkiállapotát, enyhe
viszolygást éreztünk.

Az évad utolsó bemutatója mintegy
teljessé tette a skálát. Mai magyar próza-
írókat mutatott be, Szakonyi Károlyt, *A
színház jegyében* című összeállításán alapján.
A bemutatás szó szerint is értendő, mert a
prológot maga az író mondja el, rendkívül
rokonszenvesen, mértéktartóan, valóban
kalauzunkká válik a következő két órára.
Régebbi és újabb novelláiból, rajzaiból
kapunk egy olyan válogatást, ami
erőszakoltság nélkül igényli a pódiumot,
hiszen a vezérmotívum a cirkusz, illetve az
a testi-lelki erőfeszítés, amit a cirkusz
megkíván a maga művészetétől. De nem
csupán a sátorbetétek alatti mutatványokról
van itt szó, hanem arról az egyetemesebb
cirkuszról is, amit mi magunk rendezünk
magunknak, ami hol belül, hol kívül
játszódik, s amit röviden életnek nevezünk.
A *Vakrepülés* artistája egyszerre vall az
életét kockáztató, kenyértelen emberről és
ugyanakkor a mesterséget magas fokon
vállaló művészről, de vall egyben a belső
vakrepülésekre kényszerülő
magunkféléiről, „civilokról” is.

Egyik legkitűnőbb jelenete az össze-
állításnak az *Adashiba* alapszituációjával -
de csak azzal - rokon *Főidőben c.* duett,
amelyben Monori Lili és Döry Virág
egybemossa a tömegkommunikáció és a
magánélet cirkuszát, kavarogva fonódik
össze a világhírű filmsztár élete a kép-
ernyőn alakított életével s az egész a nézők
nem kevésbé fontos magánügyeivel, rejtett
vagy kevésbé rejtett tragédiájával. A
telefon és a televízió nyüzsgése mögött a
huszadik század emberének magánya izzik
át, s ez a nézve-hallva-beszélve egyedüllét
tragikusabb, mint a legsanyarúbb
remetesors.

Monori Lili és Döry Virág Szakonyi Károly: *A színház jegyében* című műsorában
(Irodalmi Színpad) (MTI Fotó - Benkő Imre felv.)

Nem kevésbé magára hagyott a *Maradj itthon* házaspárja, s nem kevésbé cirkusz az a jelenet, amelyet a hipochonder férj rendez elfásult, besavanyodott fiatal feleségének. Lőtte Attila és Bodnár Erika végigjártssa mind a magányt, mind a cirkuszt - igazi modern élményt nyújtva a nézőnek. Annak a nézőnek, akit néha elfárasztanak a közhelyszerűségek, mint például a zárójelenetben, Dring és Drong, a két öreg bohóc nosztalgikus, de természetesen sikertelen újraéledési kísérletei.

Bízvást elmondhatjuk mind az öt bemutatóról, hogy a témaválasztás méltó a vállalt feladathoz, s mintegy ígéret arra, hogy az Irodalmi Színpad ezután is irodalmi kíván maradni, s nem apellál esztársikerekre. Egy-egy irodalmi est persze ugyanazokat a problémákat vetheti fel, amelyekkel az antológiák szerkesztői találkoznak: mit vesznek be, illetve mit hagynak el. Az ezzel kapcsolatos kritikái észrevétel éppen ezért mindig legalább annyira szubjektív, mint a műsor összeállítóé. A három estével kapcsolatban sem lehet válogatási problémákat - az akadémikusok látszata nélkül - boncolgatnunk. Egyetlen észrevétel mégis engedjék meg: a Csokonai-est már említett betétjelenete helyett szívesen hallottunk volna még többet magától Csokonaitól, például a filozófiai versekből egy csokorra valót.

Feltétlenül dicséri valamennyi produkciót a díszletek jelzésszerű egyszerűsége, közvetlensége, az a törekvés, hogy a műszolgáltatásba állva mentesek legyenek minden hivalkodástól. A jelmezek - vagyis az esetek túlnyomó részében „civil” ruhák - is ugyanezt a célt szolgálnák, ha a hölgyek toalettje nem lenne ittott (mint például a Bálint György-esten) kissé tolakodó.

S végül, de nem utolsósorban az előadóművészekről. Hiába van Magyarországon az előadóművészetnek nagy hagyománya, mégis türelemmel kell lennünk, amíg ez a pódiumműfaj megtalálja igazi hangját. Sok szép produkció mellett bizony ma még bebecsúsznak modoros szövegmondások, magakelletések.

*

Egyet azonban feltétlenül elvár a közönség: ne legyenek szövegtudási hibák, hebegő akadozások, mert ez nemcsak a produkciónak árt, hanem a bemutatott költőt is sérti.

Óz, a nagy varázsló (Bábszínház)

MALONYAY DEZSŐ

A Bábszínház 25 éve

Ezzel a kiállítással nemcsak az Állami Bábszínház 25 éves fennállását ünnepeljük, hanem a hivatásos magyar bábjátszás 25 éves jubileumát is.

Egy kiállítás sohasem alkalmas arra, hogy teljességre törekedjék, mindig csak a jellemzőt és a lényegeset mutatja be. A magyar bábművészet elmúlt 25 esztendejéről is azokat a fázisokat tárja elének, amelyek a többet, a mást teremtették meg. Mégis úgy vélem, hogy ennek a 25 esztendőnek minden mozzanata lényeges. Talán túlzásnak tűnik, ha 25 éven belül korszakokról vagy ciklusokról beszélünk, mégis a színház életében voltak időszakok, amelyek egy egész kor változásának a jelentőségével értek föl. Ilyen az 1958-as év. Ebben az évben a színház országos hatósugarú feladatot kapott. Ez a feladata már akkor magán viselte a ma színházának leglényegesebb attributumát: a közművelő feladatot. Nemcsak az idő és a körülmények szorító szükség-

* Az Állami Bábszínház jubileumi kiállításán elhangzott megnyitó beszéd.

szüksége, hanem a *helyet felismerése* teremtett meg egy új konstrukciót.

Együtteseivel 1964-re már az egész ország területére kiterjesztette működését. Évi 1400 előadást tartott 400 000 néző előtt, 500 vidéki városban és községben. Úgy vélem, ez olyan tiszteletre méltó teljesítmény, amely már meghaladja a nagy elődök, a vándorbábjátékosok hagyományait is.

A magyar bábművészet ma már világhírű. Hírnevét és rangját az adta meg, hogy minden öröklött vagy tiszteletre méltó elődjének vagy kortársának eredményeit figyelembe véve is *sajátosan magyar maradt*. Miben sajátos és magyar, miben más és mivel határolódik el nagyszerű elődeitől vagy kortársaitól? Elsősorban azzal, hogy nemcsak új játéktílust teremtőereje és invenciója van ennek a színháznak, hanem olyan szellemi alkotói egysége, amely ehhez a művet is megtalálja, és - ami még ennél is több -, ha kell, *megteremti*. A művészetekben a folyamatosság a fejlődés egy rugója. A színház a művek egymásutánjával és feldolgozásával nyomon követhető *szellemi vonalat rajzolt fel*, és ezzel párhuzamosan új játéktílust teremtett.

Ennek a játéktílusnak sajátosan hazai, magyar vonása robbanékonyaságán túl ez a karakterizáló képessége, amely a figurákat önálló életűvé teszi; a jellemek önmaguk öntörvényű sorshordozóivá válnak.

Sajátosan más és gazdag tulajdonsága